

سمپوزيوم بين المللى شناخت شيعه در گذشته و حال

پديدآورده (ها) : سبجاني تبريزي، جعفر

فلسفه و كلام :: درسهايي از مکتب اسلام :: فروردین 1372، سال 33 - شماره 1

از 15 تا 23

آدرس ثابت : <http://www.noormags.ir/view/fa/articlepage/52400>

دانلود شده توسط : رسول جعفریان

تاریخ دانلود : 15/04/1395

مرکز تحقیقات کامپیوتری علوم اسلامی (نور) جهت ارائه مجلات عرضه شده در پایگاه، مجوز لازم را از صاحبان مجلات، دریافت نموده است، بر این اساس همه حقوق مادی برآمده از ورود اطلاعات مقالات، مجلات و تألیفات موجود در پایگاه، متعلق به "مرکز نور" می باشد. بنابر این، هرگونه نشر و عرضه مقالات در قالب نوشتار و تصویر به صورت کاغذی و مانند آن، یا به صورت دیجیتالی که حاصل و بر گرفته از این پایگاه باشد، نیازمند کسب مجوز لازم، از صاحبان مجلات و مرکز تحقیقات کامپیوتری علوم اسلامی (نور) می باشد و تخلف از آن موجب پیگرد قانونی است. به منظور کسب اطلاعات بیشتر به صفحه [قوانین و مقررات](#) استفاده از پایگاه مجلات تخصصی نور مراجعه فرمائید.

پایگاه مجلات تخصصی نور

جعفر سبحانی

سمپوزیوم بین المللی شناخت شیعه در گذشته و حال

در طول چهارده قرن این نخستین نشست بین المللی است که در آن دانشمندان شیعه و سنی دورهم گرد آمدند، و خواستار شناخت واقعی یکدیگر شدند و ما برای آگاهی خوانندگان خطوط کلی آن را ترسیم می کنیم.

تاریخ ملل و فرق اسلامی مالا مال از جدال و نقاش است. اما این مناقشات از محدوده نگارش کتاب و رساله کمتر تجاوز نکرده، غالباً بر محور ردیه ها دور می زد، و اگر هم دانشمندان دو فرقه در محلی به بحث و مناظره می پرداختند، غالباً مناظره ها، جنبه فردی داشته و کمتر به صورت جمعی بوده است از این جهت می بینیم که نگارش هر کتابی در باره هر فرقه ای، با ردیه های پیاپی همراه بوده است.

در تاریخ تشیع و تسنن، سراغ نداریم که روزی و روزگاری دانشمندان دو گروه تحت يك برنامه منظم به صورت پرسش و پاسخ و یا گفتار و نقد دورهم گرد آیند و به حق، طالب شناخت یکدیگر باشند، شیعه در طول چهارده قرن آماج تهمت‌ها و دروغ‌ها بوده، چه بسا مشکلات مذاهب دیگر راهم به مذهب شیعه نسبت داده اند و شناخت چهره واقعی چنین مذهبی جز از طریق برپائی سمینار بزرگ که شخصیت‌هایی از کشورهای اسلامی در آن گرد آیند امکان پذیر نیست.

راه دور نرویم و برخی از فرق یهود، جبرئیل را از آن نظر دشمن می دارند که فکر می کنند وی در رساندن امانت الهی یعنی رسالت، خیانت ورزیده و پیام نبوت را از آل اسحاق برگرفته و به آل اسماعیل داده است و لذا قرآن در نقد این نظریه می فرماید: ﴿قُلْ مَنْ كَانَ عَدُوًّا لِجِبْرِيلَ وَمِيكَالَ فَإِنَّهُ نَزَّلَهُ عَلَى قَلْبِكَ بِإِذْنِ اللَّهِ مُصَدِّقًا لِمَا بَيْنَ يَدَيْهِ وَهُدًى وَبُشْرَىٰ لِلْمُؤْمِنِينَ﴾ (بقره، آیه ۹۷) (۱).

با کمال تأسف می بینیم همین تهمت به گونه ای به دامن تشیع سرایت کرده و با کمال جسارت به شیعه نسبت می دهند که می گوید: جبرئیل در آوردن امانت الهی خیانت ورزید و مأمور بود که رسالت الهی را به علی برساند ولی آن را به پیامبر اسلام بخشید (۲).

نثار این تهمتها معلول فقدان مذاکرات حضوری و عدم تشکیل جلسات حقیقت یابی تحت یک برنامه ریزی خاص است، ولی خوشبختانه این آرزو برای اولین بار در تاریخ با تشکیل «سمپوزیوم بین المللی شناخت شیعه در گذشته و امروز» در سال گذشته در تاریخ ۲۴ تا ۲۶ بهمن انجام گرفت و سمیناری تحت عنوان یاد شده در استانبول منعقد شد و ظواهر کار حاکی بود که بر گزار کنندگان یک هدف جدی بیش نداشتند و آن شناختن عقائد شیعه در اصول و فروع و آنان برای رسیدن به این مقصد در سال گذشته یک هیئت علمی را برای گردآوری کتب شیعه به ایران اعزام کرده و آنان از شهرهای تبریز و تهران و قم و اصفهان و مشهد دیدن کرده و با شخصیت‌های این مناطق ملاقات داشتند و تا آنجا که توانستند یک رشته کتب مرجع تهیه کرده، همراه خود به استانبول ببرند.

این سمپوزیوم به وسیله مؤسسه «وقف دراسات العلوم الاسلامیه» برگزار گردید و هزینه آن را همین مرکز که دارای موقوفات در زمینه شناخت اسلام است متکفل شده بود. در میان سخنرانان، هفت پروفیسور و هشت استاد و یک استاد یار به چشم می خوردند،

(۱) رازی، مفاتیح الغیب، ج ۱، ص ۴۳۷ چاپ مصر، سال ۱۳۰۸ دقت در مفاد آیه می رساند که در میان یهود چنین تهمتی وجود داشته و آیه بر رد این تهمت تأکید می کند که او مأمور خدا است او به فرمان الهی قرآن را بر پیامبر اسلام که از اولاد اسماعیل است، نازل کرده است.

(۲) عبدالله القصیمی الصراع بین الاسلام والوثنية... بخش تقریظ.

و موضوعاتی را که برای بررسی برگزیده و پیرامون آن، مقالاتی نوشته بودند، عبارت بودند از:

- ۱- پیدایش و گسترش شیعه.
 - ۲- شیعه از قرن دهم تا قرن بیستم.
 - ۳- شیعه در قرن بیستم و انقلاب اسلامی.
 - ۴- نظر شیعه در مورد علوم قرآن.
 - ۵- شیعه امامیه اثناعشری و تفکر تفسیری.
 - ۶- تفکر حدیثی شیعه امامیه.
 - ۷- دلائل شرعی و اصول فقهی شیعه.
 - ۸- تفکر تقلیدی شیعه و مفهوم ولایت فقیه (امام خمینی ره).
 - ۹- اصول دین در شیعه.
 - ۱۰- فروع دین در شیعه (احوال شخصی).
 - ۱۱- فروع دین در شیعه (عبادتها).
 - ۱۲- تصوف در شیعه.
 - ۱۳- مذهب زیدیه.
 - ۱۴- مذهب اسماعیلیه.
 - ۱۵- بررسی نحوه عبادت و اساسهای اعتقاد شیعه اسماعیلیه.
 - ۱۶- بررسی عقائد امامیه در اصول دین.
- جایگاه سمینار هتل «ترابیا» بود که در کنار تنگه «بسفور» قرار دارد حرکت کشتی ها از خاور و باختر تجدید کننده خاطره های فاتحان شرق و غرب مانند سکندر مقدونی و خشایار بود که همگی از این آبراه عبور کرده و به فتوحات پرداختند ولی اکنون از آن قدرتها و نمایشهای جنگی خبری نیست.
- تاریخ می گوید فرمانروای ایرانی برای فتح یونان با پنج میلیون سرباز مرکب از ملیتهای مختلف از این آبراه عبور کرده آنگاه که در خاک دشمن فرود آمد از نقطه بلندی

نگریست و گریه کرد پرسیدند علت گریه چیست گفت صد سال دیگر از این جمعیت يك نفر باقی نمی ماند آیا این مایه اندوه و گریه نیست؟

جلسه سمینار صبح شنبه ۲۴ بهمن، باتلاوت آیاتی چند از قرآن مجید، گشایش یافت پس از ایراد يك سخنرانی کوتاه از طریق رئیس جلسه قرار شد دو نفر از میهمانان یکی سنی و دیگری شیعه، درباره هدف سمینار سخن بگویند. نفر نخست از طرف «رابطة العالم الاسلامی» سخن گفت و در میان سخنان او، دعوت به وحدت نیز به چشم می خورد. سخنران دوم از طرف هیئت ایرانی جناب آقای دکتر محمدعلی آذرشب بود که او نیز بیانات گوینده پیشین را تأکید کرد و یادآور شد که این نخستین جلسه و سمیناری است که میان اندیشمندان دو گروه به عنوان بازیابی حقیقت تشکیل می گردد قطعاً چنین اصطکاک فکرها می تواند گام مؤثری در طریق حفظ وحدت اسلامی باشد.

برنامه افتتاحیه سمینار به پایان رسید، اهداف و موضوع بحث، و شیوه سخن گفتن روشن گردید و از همه حاضران دعوت شد، از عصر همان روز لغایت سه روز از محل سمینار بیرون نروند، و تا پایان برنامه در جلسات صبح و عصر شرکت کنند.

عصر روز نخست، آقای دکتر علی اوزک، رئیس مرکز «وقف دراسات اسلامیه» مقاله خود را عرضه کرد، و تا پایان سمینار، قرائت مقاله ها همراه بانقد از طرف خود آنان، و همچنین هیئت ایرانی ادامه داشت با این تفاوت، نقدهای خود آنان بسیار جزئی و سطحی بود، برخلاف نقدی که از طرف هیئت ایرانی^(۱) ایراد می شد، کاملاً هدف دار و ریشه ای بود هیئت ایرانی که برگزیده از دو مجمع بودند، مجمع جهانی اهل بیت، و مجمع جهانی تقریب بین مذاهب اسلامی توانستند بسیاری از ابهامها را برطرف کنند و این می رساند که برعلمای طرفین و وظیفه است که از این سمینارها استقبال کرده و علاوه بر تشکیل آن درخود کشور، در دیگر جوامع نیز حضور داشته باشند، و غفلت مایه رسوخ اشتباهات است، نکات مهم این سمینار به صورت فشرده:

(۱) اسامی هیئت ایرانی که در این سمینار شرکت داشتند، عبارتند از:

آقایان سیدمهدی روحانی، سیدمحمد باقر حجتی، محمد واعظ زاده، ابراهیم جناتی، دکتر آذرشب و جعفر سبحانی.

۱- مسأله تحریف قرآن، تهمتی است که زمانهای گذشته دامن شیعه را گرفته و آغازگر این تهمت ابن حزم اندلسی (م/ ۴۵۶هـ) است، در نقد این تهمت در این قرن اخیر، رساله‌های ارزشمندی نوشته شده ولی چون دائرة این نوع نشریات بسیار محدود بوده هنوز این تهمت در اذهان این گروه باقی بود.

در چنین جوی از طرف هیئت ایرانی مقاله‌ای در نفی تحریف و کیفیت گردآوری قرآن در عصر رسالت ایراد گردید، و آنچنان متقن و استوار بود که افکار همه را به خود جلب کرد تا آنجا که نماینده عربستان سعودی برخاست و گفت: اگر در این معامله (مسافرت به ترکیه) سودی جز این عائد من نشود که آگاه شدم دامن شیعه از چنین اتهامی بری است، هرگز زیانکار نخواهم بود. در این مقاله به روشنی ثابت شده بود که قرآن در عصر رسول گرامی ﷺ تدوین شده و هرنوع سخن از جمع قرآن پس از پیامبر، افسانه‌ای بیش نیست، و تحقیقی در کلمه «مصحف» ارائه شده بود، که برای محققان کاملاً جالب بود.

۲- در پیدایش شیعه يك مطلب مورد اتفاق همه نویسندگان مقالات بود و آن اینکه شیعه زائیده، فتنه‌گریهای «عبدالله بن سبا» نبوده و بر خلاف غالب مستشرقان و نویسندگان معاصر مصری و غیره، ابتدا از آن سخن به میان نمی‌آمد، ولی می‌گفتند: شیعه از اختلافات سیاسی در نشست سقیفه، و یا حوادث بعدی، نشأت گرفته و به صورت گروهی به نام «شیعه علی» در آمده‌اند.

در نقد این اندیشه از طرف هیئت ایرانی مقاله‌ای ارائه گردید که تشیع، معلول سیاستهای پس از عصر رسول خدا و یا زائیده جدالهای کلامی نبوده است، اسلام و تشیع دو روی يك سکه می‌باشند و در حقیقت تشیع همان اسلام است که در آن رهبری اهل بیت پیامبر، قید شده است و تشیع جز این معنی خاصی ندارد.

و پیامبر گرامی ﷺ شخصاً این بذر را افشانده بود که با سفارشهایی در باره اهل بیت خویش، مسلمانان را به مقام و موقعیت آنان متوجه ساخت و همین سفارشات بود که خواه ناخواه گروهی را در عصر رسالت دور علی گرد آورد و به نام «شیعه علی» معروف شدند و پیامبر کگامی طبق نقل ابو جعفر طبری و جلال الدین سیوطی - هردو - در تفسیر

سوره « بینه » (سوره ۹۸) ذیل آیه: ﴿إِنَّ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ أُولَٰئِكَ هُمْ خَيْرُ الْبَرِيَّةِ﴾ - پس از نزول آن ربه علی کرد و فرمود: «انت و شیعتک هم الفائزون» (۱) و ناقلاً این روایت انبوهی از محدثان اهل سنت می باشند که نمی توان آنان را به گرایشهای خاص متهم کرد.

پیدایش گروهی به نام شیعه در عصر رسول خدا، نتیجه طبیعی، توصیه های پیامبر در باره اهل بیت خود می باشد، واز میان دهها حدیث، حدیث یوم الدار (۲) حدیث منزلت، غدیر، حدیث ثقلین، حدیث سفینه، می تواند پدید آورنده چنین گروهی باشد. ناطق در گفتار خود تا آنجا که وقت اجازه می داد، توانست موارد حدیث را شرح دهد.

اصولاً دستور اکید پیامبر بر فرستادن صلوات در تمام نمازها بر « آل محمد» چه هدفی را تعقیب می کند؟

آیا تنها به محبت، یا مطلبی بالاتر از آن دعوت می نماید و آن اینکه آل محمد پس از پیامبر از منزلت خاص برخوردارند و قیادت و رهبری اسلامی پس از درگذشت او، از آن آنها است.

همه این احادیث و جریانه ها حاکی از آن است که پیامبر گرامی نظر خاصی نسبت به علی و اهل بیت خود داشته و این کافی بود که گروهی، دور آنان را بگیرند و به نام شیعه علی در عصر رسالت معروف گردند.

اصولاً، تشیع يك اصل بیش ندارد، و آن اسلام محمدی به رهبری اهل بیت او، و هرکس به این اصل معتقد گردید، او شیعه است هرچند در برخی از اصول مدوّن در کتابهای کلامی شیعه نظر مخالف داشته باشد، قوام تشیع با يك اصل است و آن همان: پیروی از اهل بیت پس از رحلت رسول خاتم.

۳- اصالت حدیث غدیر از طرف برخی از سخنرانان، مورد شك و تردید و یا انکار قرار گرفت، ولی پیش از آنکه از طرف هیئت ایرانی مورد نقد قرار گیرد مهمان کشور

(۱) به تفسیر آیه «وانذر عشیرتک الاقرین» سوره شعرا، آیه ۲۱۴ مراجعه شود.

(۲) حدیث «انت منی بمنزلة هارون من موسی الا انه لا نبی بعدی».

سوریه، آقای محمد سعید رمضان بوطی - مؤلف کتاب «السلفیه مرحله زمنیه مبارکه ولا مذهب اسلامی» به نقد برخاست و گفت در صدور حدیث از پیامبر، جای گفتگو نیست ولی دلالت برگفتار شیعه ندارد، زیرا ذیل حدیث حاکی از مفهوم آن است و آن اینکه هدف از آن سفارش به دوست داشتن علی است، در مقابل خوارج و نواصب که کینه او را در دل می پروراندند.

طرفداری او از اصالت حدیث، وانتقاد از دلالت حدیث بر امامت امام، شبیه یک نوع سخن گفتن به رسم دیپلماسی بود از این جهت از طرف هیئت ایرانی وقت گرفته شد، و کیفیت دلالت حدیث بیان گردید، گفته شد، مسأله محبت امام چیزی نیست که پیامبر به خاطر آن صد هزار نفر در بیابان گرم و داغ، اسیر و باز دارد و خدا در حق او بگوید: ﴿وَإِنْ لَمْ تَفْعَلْ قَمَا بَلَّغْتُ رِسَالَتَهُ﴾^(۱) و این خود حاکی از آنست که پیامبر هدف دیگری را تعقیب می کرد.

در تفسیر حدیث: «من كنت مولاه...» گفتار قبلی پیامبر را باید در نظر گرفت او پیش از سفارش علی به مردم، از رحلت و مرگ خود سخن گفت و از مردم به توحید خدا و رسالت خود، اعتراف گرفت، سپس فرمود: «أَلَسْتُ أَوَّلِي بِكُمْ مِنْ أَنْفُسِكُمْ» (آیا من از خود شما به شما، سزاوارتر نیستم؟) همگی در پاسخ گفتند: «آری هستی». پس از این اعتراف فرمود: «من كنت مولاه فهذا علي مولاه» و این خود می رساند که مولی در سخن پیامبر به معنی اولی است که پیامبر آن را برای خود ثابت می دانست و از مردم اعتراف گرفت.

آقای بوطی ضمن سخنان خود، منکر این شد که مولی در لغت عرب، به معنی اولی باشد، ولی با خواندن آیه یادشده در زیر، ایشان از انکار خود، عقب نشست یعنی آیه: ﴿فَالْيَوْمَ لَا يُؤْخَذُ مِنْكُمْ فِدْيَةٌ وَلَا مِنَ الَّذِينَ كَفَرُوا مَأْوِيَكُمْ النَّارُ هِيَ مَوْلَاكُمْ وَبِشِ الْمَصِيرِ﴾ (الحديد، آیه ۱۵).

«امروز از شما و از کافران تاوانی گرفته نمی شود، جایگاه شما آتش است و آن به شما سزاوارتر است، و بد سرانجامی است».

(۱) به تفسیر آیه «وانذر عشيرتک الاقربین» سوره شعرا، آیه ۲۱۴ مراجعه شود.

آنگاه معترض گفت: چرا علی رضی الله عنه با حدیث غدیر به خلافت خود، استدلال ننموده است. در پاسخ او مواردی که امام در آنها با حدیث غدیر بر شایستگی خود، بر امامت استدلال کرده بود، ارائه شد (۱).

۴ - یکی از سخنرانان به نام «عبدالقادر شن آرز» در باره احوال شخصی در شیعه سخن می گفت، و در بسیاری از موارد دقت کافی به کار برده و درست نوشته بود، ولی در مسأله متعه به انتقاد پرداخته و چنین می گفت که متعه نمی تواند يك ازدواج اسلامی باشد، زیرا ازدواج اسلامی به خاطر تشکیل خانواده است و ازدواج موقت فاقد چنین هدفی است.

در پاسخ این اعتراض، چنین توضیح داده شد: در حقوق اسلامی، علت حکم، غیر از حکمت آن است در مورد علت، حکم دائر مدار وجود آن است، و با بود آن، حکم محقق شده و با ارتفاع آن مرتفع می گردد، مثل اینکه بگویند: «لا تشرب الخمر لانه مسکر» در اینجا اسکار علت تحریم است و لذا در هر موردی که اسکار، تحقق پذیرد، تحریم نیز وجود دارد، هر چند از مقوله خمر نبوده حتی اگر از جوامد نیز باشد.

در حالی که جریان در حکمت به گونه دیگر است حکم وجوداً و عدماً بر محور آن نمی چرخد مانند فلسفه عده نگه داری زن مطلقه که همان آگاهی از وجود حمل در رحم است و کشف وضع رحم حکمت است، نه علت، به گواه اینکه در مواردی که می دانیم رحم زن، فاقد حمل است، باز باید عده نگه دارد، و هرگز صحیح نیست گفته شود: چون ما از وضع رحم آگاهیم، نیازی به عده نگاهداری نیست.

از این بیان روشن می گردد که تشکیل خانواده و فرزند آوردن، حکمت حکم است، نه علت، به گواه اینکه در فقه اسلامی، تزویج با زنان و مردانی که عقیم هستند نیز جایز است، با اینکه فاقد حکمت حکم هستند، و یا تزویج با زنان یاائسه نیز که هرگز باردار نمی شوند، و تزویج با زنی با وجود «عزل» نیز جایز است.

قانونی و مشروع بودن این نوع تزویجها حاکی از آن است که تشکیل خانواده، آنهم به صورت گسترده از حکمتهای حکم الهی است نه علت آن.

(۱) حدیث «انت منی بمنزلة هارون من موسی الا انه لا نبی بعدی».

در پایان دو نکته نیز یادآوری شد که برای حاضران در سمینار، کاملاً تازگی داشت :

اولاً- شبیه ازدواج موقت در میان تمام فقها وجود دارد، هرچند نام آن متعه نیست، ولی واقعیت آن با متعه فرق ندارد، و آن اینکه زن و مردی باهم ازدواج دائم می‌کنند اما تصمیم دارند پس از مدتی از طریق طلاق از یکدیگر جدا شوند، مثل اینکه پس از چهارسال دوران تحصیل آنها به پایان می‌رسد و باید به وطن خود بازگردند. این نوع ازدواج دائم مورد تصویب همه فقهای اسلام است. ولی در حقیقت ازدواج موقتی است که نام دائم دارد. تمام اشکالات واهی که به متعه متوجه است به این نوع ازدواج نیز وارد می‌باشد و پاسخ در همه یکی است.

ثانیاً- به سخنران تذکر داده شد که اگر خدا به شما فرزندی لطف فرمود به نام عبدالرحمن و او خواست در انگلستان دکترای حقوق بگیرد و ناچار است سالها در آن کشور، بسربرد، او در مقابل غریزه جنسی باید یکی از چهار صورت را برگزیند :

- ۱- ازدواج با زنی به صورت عقد دائم.
 - ۲- ایجاد ارتباط با زنان آلوده.
 - ۳- خود داری و خویشنداری از هر نوع عمل جنسی.
 - ۴- ازدواج موقت با شرائطی که در مقاله خود آمده بود.
- راه نخست به خاطر فقدان امکانات و هماهنگ نبودن دیگر شرائط به روی طرفین بسته است.

راه دوم برخلاف فضیلت انسانی و تقوای اسلامی است.

راه سوم کاملاً مشکل و سخت و با روح اسلام که بر آسانی و آسان گیری استوار است، سازگار نیست.

در این صورت راه چهارم با همان شروطی که بیان شده است، راه عقلانی و اسلامی است و پیامبر اکرم نیز برای همین ضرورتها و پیشامدها از تشریع آن خبر داده است، ولی بعداً به وسیله خلیفه دوم، جلوگیری شد، چیزی که در باره این نوع تحریمها می‌توان گفت این است که نهی روی مصالحی بوده که امروز منتفی است.

ادامه دارد